עמך. בתמיה [כלומר] וכי [גרלה] בעיניך שתשובה זו הוגנת היא. לישנא אחרינא עמך תהא תשובה זו שאינה כלום: **בדין.** תבעהו לדין: **אומריס לו.** ג"ד שלו הוא טוטל מצעי ליה: **מאי נאו.** דהוי עליון מועד דאי הוה שביק ליה ומיית דיליה ליכא פסידא דמשלם ליה כוליה: **בפס.** דאי הוה אזיל לבי דינא אדהכי מיית דיליה ולית ליה אלא פלגא מזקא: **להביא וביוסיו.** כגון אם היה זה טוענו שהאבן שלו ולריך זה להביא שטר מכירה שקנאה: **שלו ימיו.** שהגיע יובל: **מסרהב.** מפליר: **וחכל בו.** הרב בעבד: **לא תקחו כופר לשוב וגו'.** דרוש בה לשב למי שרולה לשוב לקלקולו ולהיות עבד. לישנא אחרינא לשב למי שדינו להיות שב אל משפחתו ואינו רולה: **לא תקחו.** לגרכו שוב ממון: **בעבדא גנבא.** דאיכא פסידא: **עד האידנא היתירא.** דכתיב אם אדוניו יתן לו אשה (שמות כא): **והשתא.** שהוא בן חורין: **איסורא.** ורשאי להלקותו ולהפרישו דהאי דינא לאו לנפשיה הוא: **הא שברה חייב.** ואוקמא רב (לעילה) בממלא רה"ר כולה חביות. אלמא לא עביד [איניש] דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא: **בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר.** דבדין קא עבדא. אלמא לא עביד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום פסידא כי הכא שבעלה מוכה כל שעה: **לשיכולה להציל ע"י דבר אחר.** דלא דינא עבדא: **פרט לשליח ב"ד.** שפטור על הבושת: **לנקוט פזרא וליתיב.** יקח מקל ויכה על דרך הראשון דהא דינא הוא דהא אמרת מה שנתן נתן. אלמא חילוף מעליא הוי: **דרך עקלתון.** דלאו דינא הוא: **קרובה לזה.** לעיירות היושבין סמוך לאותו לד: **ורחוקה לזה.** לאותן הסמוכין לגד האחר שיהו לריכין להקיף כל סביבות השדה וכשהיתה באמצע השדה לא היו מקיפין כל כך: **ח"ה.** דלאו חילוף הוא [א] אמאי שלו לא הגיעו: **לפוטרו מן המעשר.** דלקח פאה הנשארת הפקר חשיבא ואע"ג דנקט לה איהו פטורה ממעשר: **חייב בפרט ובעוללות וכו'.** אע"ג דהפקר פטור מפאה דתנן (פאה פ"א מ"ד) כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר (שם) ופאה פ"ה מ"ב) אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני כדמפרש טעמא בהגוזל עליס (לקמן לד.) דכתיב ביה[1] תעזוב יתירא: **ופטור ממעשר.** דלא כתיב ביה תעזוב יתירא אלמא הפקר כל דהו פטור ממעשר כדתנן[2] כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר: **אלא שטיפו כליו במים.** דרך מוקי למתניתין כשלא הפקיר את מימיו הלכך נמצא שמזוקו כליו של זה בממונו של זה והוי כי שורו: **ואי בתם אמאי חייב.** בשלמא אי איירי במועד יש לו להתחייב שאינו בהול והיה לו לשומטו אבל אי בתם איירי לא סלקא דעתך שהיה לו לשומטו לפי שהוא בהול שירא להפסיד ולא מסיק אדעתיה לשומטו:

משבר ויוצא. אע"ג דלעיל אמרינן שהיה לו לשומטו הייגו משום דליכא טירחא בשמיטה יותר מבדחיפה אבל הכא לא אטרחוהו לסדרן זה על זה:

מניין לנרצע שבלו ימיו. אורחא דמילתא נקט שאז רגילות לסרהב לפי שאינו יכול להשתעבד עוד בו:

טעמא דנתקל הא שבר חייב. אליבא דרב פריך דמוקי לה בממלא דבלא ממלא מודה ר"נ דאין לו לשבר דאיבעי ליה לסגויי באידך גיסא דלא פליג אחולהו אמוראי דלעיל ואתרוייהו לא פריך דאע"ג דאייתי בממלא ליכא פסידא דלא דמי לאבר חבירו שאדם יכול להקיף ברה"ר וליכך בכל מקום שילרה: **לא** בשיכולה להציל על ידי דבר אחר. וכיון דיכולה להציל על ידי דבר אחר אפילו דין אינו: **ולינקוט** פזרא וליתיב. וס"ד השתא דשלו לא הגיעו לפי שאין יכול להזמין כל עוברי דרכים לבית דין:

אי הכי מה שנתן נתן אמאי. ולא גרסינן [אמאי] שלו לא הגיעו: **(אי הכי) אמאי זה וזה פאה.** דבשלמא אותו שנטלו הוא פאה הואיל דנטלו מדעתו אלא אותו שהניח שמא דמילתא היה בדעתו שאם יטלו מלא אחר שיחזור ויזכה בה: **זה** וזה פאה לפוטרו מן המעשר כדתניא בו'. ומייתי לאיה דבשביל שחזר וזכה בו לא מחייבינן (א) כיון דמתחילה פאה גמורה היתה ונפטרה ופאה דמיפטרא מן המעשר לא מטעם הפקר דהא תנן במסכת פאה (פ"ו מ"ח) ב"ש אומרים הפקר לענייס הפקר וב"ה אומרים אין הפקר עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה אלא הייגו טעמא דמיפטרא כדדרשינן בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יאא זה שיש לו חלק ונחלה עמך שאם הוא לוי עני נוטל פאה וטעמא דב"ש דילפי מפאה דכתיב לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לענייס ולא לעשירים ובית הלל ילפי משביעית דכתיב תשמטנה ונטשתה מה תלמוד לומר ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו כגון הפקר לענייס ולעשירים:

אבל

עמך בן בג בג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה דרבי יאאי אמר מאי שבור את שיניו בדין אי הכי ואמור לו ואומרים לו מיבעי ליה שלי אני נוטל שלו הוא נוטל מיבעי ליה קשיא ת"ש [א]שור שעלה ע"ג חבירו להורגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת פטור מאי לאו [ב]במועד דליכא פסידא לא [ג]בתם דאיכא פסידא אי הכי אימא סיפא [ד]דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם אמאי חייב [ה]שהיה לו לשמטו ולא שמטו תא שמע [ו]הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס אמר ר"נ בר יצחק משבר ויוצא לב"ד משבר ונכנס להביא זכיותיו ת"ש [ז]מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור ת"ל [1]לא תקחו כופר לשוב לא תקחו כופר לשב הכא במאי עסקינן בעבדא גנבא עד האידנא לא גנב והשתא גנב עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה השתא לית ליה אימתא דרביה עליה ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עד האידנא היתירא והשתא איסורא ת"ש המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור טעמא דנתקל בה [ח]הא שברה חייב אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפי' שברה והאי דקתני נתקל איידי דקבעי למיתני סיפא אם הוזק בעל חבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל [ט]שבר לא דהוא אזיק נפשיה קתני רישא נתקל ת"ש [2]וקצתה את כפה ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר לא שיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה אי הכי אדתני סיפא ושלחה ידה פרט לשליח ב"ד לפלוג ולתני בדידה בד"א בשיכולה להציל ע"י ד"א אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה ה"נ קאמר בד"א בשיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה ת"ש [ט]הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה לנקוט פזרא וליתיב [י]אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון רב משרשיא אמר בנותן להם דרך עקלתון רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה אי הכי אמאי שלו לא הגיעו לימא להו שקולו דידכו והבו לי דידי משום דרב יהודה [כ]דאמר רב יהודה [כא]מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ת"ש [כב]בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה וא"א עביד איניש דינא לנפשיה אמאי זה וזה פאה לנקוט פזרא וליתיב אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרן מן המעשר כדתניא[3] [כג]המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: **מתני'** נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב רבי יהודה אומר [נ]במתכוין חייב באינו מתכוין פטור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב [ד]לא שנו אלא שטינפו כליו במים אבל

(שם). **רב אשי אמר.** מתני' בכל דרכים שבעולם מייתי, הן ישרים הן עקלתון, ולא משום גזירה אלא משום דסלולה הוו עקלתון, דכל דרך שנתנון מצד אחד שלא היה שם דרך תחילה, יש בני אדם שנעשית להם רחוקה מן הראשונה ויש שנעשית להם קרובה יותר, ולאותן העומדים בעיר מצד דרך הראשון אז נעשית להם עכשיו דרך עקלתון ואין הראשונה בידו לגזול את הרבים, וכיון רב אזיל ליכא מידי אלא חילוף טעמים כעין משמעות דורשין איכא ביניייהו (שם ק). **אי הכי.** מקשי לסולהו מיון דתקנת מכמיס הוא אז דין הוא דשלו לא הגיעו, אם כן למה שנתן נתן, לימא להו כו' דמקח טעות הוא (שם). **מיצר שהחזיקו בו רבים.** לעשותו להן דרך, **אסור לקלקלו.** ואע"פ שהוא של יחיד (ב"ב כו:). שהשוהו ותיקנוהו להילוך והנעלים ידעו ושתקו, דודאי לרבים מחל, וכ"ש מתני' שנתן להם הוא דרך בידים, הלכך מה שנתן נתן וכגון שהחזיקו (רשב"ם שם ק). **והשכים בבקר ובצרו.** וזכה ביה אינו עלמו (נדרים מד:) קודם שיגלו עניים לבצרו שחזו בהפקר אם היו קודמין (לקמן צד.). **חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה.** כמו משאר כלס (נדרים שם) דאע"ג דהפקר פטור מכולם, דכתיב אלא דרך דרך וכרמך, מהני תעזוב יתירא דאע"ג דלא הוי הפקר לפטור, ואע"פ שפטור מן המעשר, וכל הני כתיב תעזוב יתירא כו' (לקמן צד. וכבני"ז חולין קלד: ותמורה ו. ונדה נא.).

עמך בן בג בג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה דרבי יאאי אמר מאי שבור את שיניו בדין אי הכי ואמור לו ואומרים לו מיבעי ליה שלי אני נוטל שלו הוא נוטל מיבעי ליה קשיא ת"ש [1]שור שעלה ע"ג חבירו להורגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת פטור מאי לאו [2]במועד דליכא פסידא לא [3]בתם דאיכא פסידא אי הכי אימא סיפא [4]דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם אמאי חייב [5]שהיה לו לשמטו ולא שמטו תא שמע [6]הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס אמר ר"נ בר יצחק משבר ויוצא לב"ד משבר ונכנס להביא זכיותיו ת"ש [7]מניין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור ת"ל [1]לא תקחו כופר לשוב לא תקחו כופר לשב הכא במאי עסקינן בעבדא גנבא עד האידנא לא גנב והשתא גנב עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה השתא לית ליה אימתא דרביה עליה ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עד האידנא היתירא והשתא איסורא ת"ש המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור טעמא דנתקל בה [8]הא שברה חייב אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפי' שברה והאי דקתני נתקל איידי דקבעי למיתני סיפא אם הוזק בעל חבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל [9]שבר לא דהוא אזיק נפשיה קתני רישא נתקל ת"ש [2]וקצתה את כפה ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר לא שיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה אי הכי אדתני סיפא ושלחה ידה פרט לשליח ב"ד לפלוג ולתני בדידה בד"א בשיכולה להציל ע"י ד"א אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה ה"נ קאמר בד"א בשיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה ת"ש [9]הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה לנקוט פזרא וליתיב [10]אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון רב משרשיא אמר בנותן להם דרך עקלתון רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה אי הכי אמאי שלו לא הגיעו לימא להו שקולו דידכו והבו לי דידי משום דרב יהודה [11]דאמר רב יהודה [12]מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ת"ש [13]בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה וא"א עביד איניש דינא לנפשיה אמאי זה וזה פאה לנקוט פזרא וליתיב אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרן מן המעשר כדתניא[3] [14]המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: **מתני'** נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב רבי יהודה אומר [15]במתכוין חייב באינו מתכוין פטור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב [16]לא שנו אלא שטינפו כליו במים אבל

(שם). **רב אשי אמר.** מתני' בכל דרכים שבעולם מייתי, הן ישרים הן עקלתון, ולא משום גזירה אלא משום דסלולה הוו עקלתון, דכל דרך שנתנון מצד אחד שלא היה שם דרך תחילה, יש בני אדם שנעשית להם רחוקה מן הראשונה ויש שנעשית להם קרובה יותר, ולאותן העומדים בעיר מצד דרך הראשון אז נעשית להם עכשיו דרך עקלתון ואין הראשונה בידו לגזול את הרבים, וכיון רב אזיל ליכא מידי אלא חילוף טעמים כעין משמעות דורשין איכא ביניייהו (שם ק). **אי הכי.** מקשי לסולהו מיון דתקנת מכמיס הוא אז דין הוא דשלו לא הגיעו, אם כן למה שנתן נתן, לימא להו כו' דמקח טעות הוא (שם). **מיצר שהחזיקו בו רבים.** לעשותו להן דרך, **אסור לקלקלו.** ואע"פ שהוא של יחיד (ב"ב כו:). שהשוהו ותיקנוהו להילוך והנעלים ידעו ושתקו, דודאי לרבים מחל, וכ"ש מתני' שנתן להם הוא דרך בידים, הלכך מה שנתן נתן וכגון שהחזיקו (רשב"ם שם ק). **והשכים בבקר ובצרו.** וזכה ביה אינו עלמו (נדרים מד:) קודם שיגלו עניים לבצרו שחזו בהפקר אם היו קודמין (לקמן צד.). **חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה.** כמו משאר כלס (נדרים שם) דאע"ג דהפקר פטור מכולם, דכתיב אלא דרך דרך וכרמך, מהני תעזוב יתירא דאע"ג דלא הוי הפקר לפטור, ואע"פ שפטור מן המעשר, וכל הני כתיב תעזוב יתירא כו' (לקמן צד. וכבני"ז חולין קלד: ותמורה ו. ונדה נא.).

מסורת הש"ס

א) ב"מ לט:, ב) ב"מ יב. כו: ס: ק., ג) נקמן לד. נדרים מד: חולין קלד: תמורה ו. נדה נא., ד) [לקמן ג.], ה) [דף מ:], ו) [ל"ל: ונשמר חייב בפאה], ז) [ויקרא יט, כג], ח) [מעשרות פ"א מ"ח],

תורה אור השלם

1. וְלֹא תִקְּחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן:
במדבר לה לב
2. וְקִצַּתָּה אֶת כַּפָּהּ לֹא תְחוֹס עֵינֶךָ: דברים כה יב

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה זה וכו' לא ממילין ליה במעשר כיון דמתחילה:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה א"ה כו' אמאי שלו כו'. נ"ב ל"ע ועי' תוס' (ועי' בהגר"א סימן שעז):

רבינו חננאל

ודברי רבינא נידחו. ב' שור שעלה על גבי חבירו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל העליון ומת פטור. הא נמי כרב נחמן, ובשביל אוקמוה בתם דאית ליה פסידא חצי נזק, ובמקום דאיכא פסידא אפי' רב יהודה מודה דעביד אינש דינה לנפשיה, ואפי' הכי כיון דיכול להציל שורו בשמיטה ודחפו לעליון ומת חייב. ג' הממלא חצר חבירו כדי יין, גם זו כרב נחמן. ורב נחמן בר יצחק שינויא הוא דשני. ד' מנין לנרצע שכלו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת ואינו יוצא וחבל בו ועשה בו חבורה מנין שפטור ת"ל לא תקחו כופר לשוב. פי' לא תקחו למסרב לשוב אל משפחתו כו'. גם זו כרב נחמן, ותיובתא לרב יהודה. ומשני בעבדא גנבא דאית ליה פסידא. ורב נחמן בר יצחק משני כשרבו מסר לו שפחה כנענית, ועד היידנא דהוא עבדא הות ליה התירא, השתא דכלו ימיו ויצא לחירות איסורא, ולאפרושי מאיסורא פטור החובל. ה' **מתני'** המניח את הכד ברשו' הרבי' ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור. ודייק' מינה, טעמ' דנתקל הא שיבר חייב, קשיא לרב נחמן. ומשני רב זביד משמיה דרבא אליבא דרב נחמן הוא הדין אפי' שיבר פטור והאי דקתני נתקל משום סיפא דקתני אם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו. פי' אם הוזק בה מי ששיבר את החבית דדוקא ניתקל ושיבר הוא דחייב בעל החבית לשלם הנזק אבל שיבר מעצמו לא, איהו דאזיק נפשיה. אטו הכי קתני רישא נתקל. והאי שינויא דסמכא היא ועבדינן כותיה. ו' הא וקצתה את כפה, ממון. קשיא לר' נחמן דהא הוא דאמ' עביד איניש דינה לנפשיה וזו לא יכלה להציל אישה מיד מכהו אלא בהחזיקה במבושיו, אמאי חייבת ממון נימא עביד איניש דינא לנפשיה. ושני כגון שהיתה יכולה להציל בלא שליחות יד במבושיו בדחיפה או בהכאה, וכיון שהיתה יכולה ולא עשת' חייבת. וסלקה בהדין טעמ'. ז' הרי שהייתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו ונטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ואי דינא הוא דעביד איניש דינא לנפשיה, לינקוט פזרא וליתיב. כלומ' יטול בידו שבט כמו פזרא ויקפח שוקים כל מי שבא לעבור בתוך שדהו, קשיא לרב נחמן. ומשנינן כל מן הצד דרך עקלתון הוא, קרובה לזה ורחוקה לזה. איהכי אמ' מה שנתן נתן, יחזור ויטול את שלו. ומשנינן משמיה דרב יהודה, דאמ' מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. ח' בעל הבית [שהניח] פיאה מצד אחד ובאו עניים ולקחו מצד אחר זה וזה פיאה, וקשיא לרב נחמן. ואוקמה רבא זה מן הצד שהניחו בעל הבית פיאה כיון שנטלו העניים פיאה מצד אחר זכה בעל הבית באותו הצד שהפרישו, ולמה אמ' המשנה זה וזה פיאה, לפטור בעל הבית מן המעשר במה שיזכה בו מאותו הצד שהפרישו פיאה בו. כיון שהפרישו פיאה, כאלו הפקירו לעניים ועכשיו כשחוזר ונוטלו זוכה מן ההפקר, לפיכך פטור כדתניא המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ופיאה ופטור מן המעשר. **פי' נשברה כדו ברשו' הרבי' והוחלק אחר במים או שלקה בחרסית חייב.** אמ' רב יהודה אמ' רב

עין משפט נר מצוה

ז א ב ג ד ה מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ו ז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפג סעיף ב:
ח ו מיי' שם הלכה ה ועיין בהגהות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שעט סעיף ד וסי' תיב סעיף ב:
ט ז מיי' פ"ג מהלכות עבדים הלכה ה טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף ו בהג"ה:
י ח מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ג:
יא ט טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ב:
יב י מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה מ סמג עשין קמ טוש"ע ח"מ סימן שעז:
יג כ מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע שם בהג"ה וסי' תיז סעיף ב:
יד ל מיי' פ"ב מהלכות מתנות עניים הל' יג:
טו מ מיי' שם פ"ה הלכה מז:
טז נ מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ז סמג עשין קמ טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ד וסימן מי סעיף ג:

מוסף רש"י

וקצותה את כפה ממון. דמי בשמו, הכל לפי המציים והמתביים (דברים כה יב). **דרך הרבים עוברת בתוך שדהו.** שהוזקקו לעבור שם מעולם, או ע"י בעל השדה שנתן להם מתחלה את הדרך (רשב"ם ב"ב צט:). **מה שנתן נתן ושלו.** שנטל עכשיו, **לא הגיעו.** והרי יש להם שני דרכים, ובעה מפורש בגמ' (שם). **ואי אמרת עביד איניש דינא לנפשיה.** כלומר למה לא תקינו לו חכמים שיהא לו רשות לתת להם דרך מן הלד בעל כרמן שהרי אין מספיקים כלום, דכגון זה כופין על מדת סדום והלכך יהא הדרך שלהן קנוי לו לגמרי אאם יהלו לעבור בהאי דרך שלקח לעצמו והוא אינו יכול לבעמיד רביס בדין, לנקוט פזרא. מקל או רחת שקורין פורקא, וליתיב. בההוא דרך להכות את כל מי שילרה לעבור ולעביד דינא לנפשיה, מאחר דאית ליה פסידא במה שעוברין בתוך שדהו, והמקפה סבר דכיון דקתני מה שנתן נתן בדין עשה מה שעשה ודרכים קנוי לו, והאי דקתני לא הגיעו הייגו משום דרגילין בני רשות הרבים לעבור בכאן והוא לא יוכל למנען, דלא עביד אינש דינא לנפשיה (שם). גזרה שמא יתן להם דרך עקלתון. כלומר לעולם עביד אינש דינא לנפשיה, אבל הכא מן הדין אנו אומרים שלו לא הגיעו, שכן מקנו חכמים דלא ניהוי דידיה אפילו היכי דנתן להם דרך יאר כשלהן, דזימנין דאתי למיתב להו דרך עקלתון והם לא יתנו אל לבם, דקדילא דשותפי לא ממיתא ולא קרילא, ותהו חכמים לתקנתא דרבים טובא (שם). **רב משרשיא אמר.** היכא דנתן להם דרך יאר אמרינן שלו הגיעו ולינקוט פזרא וליתיב, דלא גזרינן שמא יתן להם דרך עקלתון, אבל הכא במאי עסקינן שהדבר ידוע שנתן להם דרך עקלתון ולכך לא הגיעו וגם שלו הפסיד

אבל הוא עצמו פטור דקרקע עולם הזיקתו. ולא בעי למימר שהחזק הוא עצמו במים לישנא משמע שהוחלק עצמו במים ולא שהחזק בהן ובאפקריה לא מצי לאוקמי דא"כ לא מחייב לא אכלים ולא על עצמו:

ה"מ היכא דאפקרינהו. פ"ה דסבר רב דבור שחייבה עליו תורה בהפקיר רשותו ובורו ות"ת דבשמעתין דמחזרת (לעיל דף כא.) ר"ל דרב סבר בור ברשותו חייב ושמואל סבר דפטור ופי' שם בקונטר' דפליגי בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו וי"ל דלא קיימא מסקנא דהתם הכי ומיהו נראה דרב מצי סבר שפיר דהפקיר רשותו ולא בורו ומי חייב אע"ג דאכנו וסכינו ומשאו לא אפקרינהו לא הוי בור ורב היינו משום דעדיפי מבור ואיכא נמי לחיובינהו משום שור ולחייב בהן את הכלים אבל בור ברשותו ליכא לחיובי משור דשור ברשותו פטור כדתנן (לעיל דף ט:) חוץ מרשות המיוחדת למזיק לכל הפחות בור הוי ופטור על הכלים ושמואל דסבר הכא דאפילו לא אפקרינהו הוי בור מצי סבר דבור ברשותו פטור לגמרי ואפילו בור לא הוי דמצי א"ל ברשותי מאי בעית ומה שבקונטרס רצה לחייב בהפקיר רשותו ובורו כמו בחופר בור ברה"ר אין נראה לר"י דחופר בור ברה"ר חפר בור באיסור וכן חפר בור ברשותו סמוך לרה"ר באיסור חפרו ואפילו חופר באמצע רשותו והפקיר רשותו ולא בורו כיון דשלו הוא חייב להסיר התקלה כדאמרינן בהפרה (לקמן דף מח. ושם) דכיון דאית ליה לממלייה ולא מלייה כמאן דכרייה דמי [a] אבל הפקיר רשותו ובורו דחפר בהיתר וגם השתא הפקיר לאו בעל הבור הוא לא מחייב תדע דבפ' הפרה (לקמן נא.) דתקינן

ונשוף באבן. דוקא נקיט דנשוף באבן אבל נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור דקרקע עולם הזיקתו ואפילו שמואל [b] מודה הכא דפטור כדפטר לקמן בהפרה (דף נג. ושם) נתקל בבור ונפל לאחורי הבור והיא דלעיל דמחייב שמואל צריך לאוקמא כגון שנחבט בקרקע שהמיס נשפכים עליה דדמי לקרקע הבור ואע"ג דשור שדחף חבירו לבור וגם הניח אבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל לבור מחייבין בהפרה (שם) יש לחלק כיון שיש שם תקלה על הבור ומיהו ודאי לרב קשה כי היכי דקאמר רב קרקע עולם הזיקתו ה"נ יימא בעל האבן בור של פלוני הזיקו:

אמר רבה במתכוין להורידה כו'. רבה לא בעי לאוקמי במתכוין לשבור כדמוקי לה אביי לקמן משום דנשברה כדו דקאמר ת"ק משמע דנשברה מאליו עלה קאמי ר' יהודה לחלק בין מתכוין לשאין מתכוין ות"ת והא ר' יהודה אית ליה בפרק האומנין (ב"מ דף פב: ושם [c]) דנתקל לאו פושע הוא גבי מעביר חבית ממקום למקום ונשברה דקאמר ר' יהודה שומר חנם ישבע ונשא שכר ישלם ומפרש התם האי כדייה והאי כדייה ואין לומר דמתכוין להורידה דהכא הוי פושע טפי דא"כ היכי דייק מכלל דמחייב ר"מ אפילו נפשרה דלמא בנתקל דוקא מחייב אבל נפשרה דהוי אונס טפי לא וי"ל דקסבר רבה כי היכי דאמרינן התם לר"מ דשבועה זו תקנת חכמים היא בשומר שכר ה"נ לרבי יהודה תקנת חכמים היא בשומר חנם אלא דקסבר רבי יהודה דבשומר שכר לא רצו חכמים להקל: **ואונס** רחמנא **פטריה.** ומפלגא תחת פלגא לא מרבינן אונס גמור כדפירשתי לעיל (דף מ: [d]):

והתניא נשברה כדו כו'. ות"ת והיכי מייתי מברייתא דפטר ר"מ בקנקנים ברוח שאינה מצויה דלמא ה"מ לענין שאר נזקין אבל מתני' איכא לאוקמי באדם המזיק דדרך הלוכו נפלו הרסיס על האדם מכחו ואדם המזיק חייב ברוח שאינה מצויה כדאמרינן לעיל סוף פרק שני (דף כז.) וי"ל דבמתניתין נמי קתני והוחלק אחד במים דתקלת מימיו הוא ולא אדם המזיק ולמה מחייב שם ר"מ יותר מבקנקנים ות"ת ומאי פריך מולנערה לא תעשה דבר דבנפשרה ודאי מחייב ר"מ אע"פ שהנפילה היתה באונס מ"מ אחר כך היה לו לסלק וי"ל דרבי מאיר מחייב בכל ענין אף על פי שלא היה לו פנאי לסלק:

אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי מכדי [a]אבנו וסכינו ומשאו [b]מבורו למדנו [c]וכולן אני קורא בהן שור ולא אדם חמור ולא כלים [d]והני מילי לענין קטלא [e]אבל לענין נזקין אדם חייב וכלים פטורין ורב הני מילי היכא דאפקרינהו אבל היכא דלא אפקרינהו ממונו הוא מתיב רב אושעיא [1]ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים מכאן אמרו [f]נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים הא למה זה דומה לאבנו וסכינו ומשאו שהניחן ברה"ר והזיקו אדרבה מה דומה לזה מבעי ליה אלא מאי דומה לזה אבנו וסכינו ומשאו שהניחן ברה"ר והזיקו לפיכך אם הטיח צלוחיתו באבן חייב רישא קשיא לרב וסיפא קשיא לשמואל ולטעמיך תיקשי לך היא גופא [g](קשיא) רישא פטור וסיפא חייב אלא רב מתרץ לטעמיה ושמואל מתרץ לטעמיה רב מתרץ לטעמיה במה דברים אמורים כשהפקירן אבל לא הפקירן חייב לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב ושמואל מתרץ לטעמיה השתא דאמרת אבנו סכינו ומשאו כבורו דמי לר' יהודה [h]דמחייב על נזקי כלים בבור לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב א"ר אלעזר לא שנו אלא שנתקל באבן ונשוף באבן אבל נתקל בקרקע ונשוף באבן פטור כמאן דלא [i]כר' נתן איכא דאמרי א"ר אלעזר לא תימא בנתקל באבן ונשוף באבן הוא דמחייב אבל נתקל בקרקע ונשוף באבן פטור [j]אלא אפילו נתקל בקרקע ונשוף באבן חייב כמאן כר' נתן: ר' יהודה אומר במתכוין חייב [וכו']: ה"ד מתכוין אמר רבה במתכוין להורידה למטה מכתיפו א"ל אביי מכלל דמחייב ר"מ אפילו נפשרה א"ל אין מחייב היה ר"מ אפי' אזנה בידו אמאי אנוס הוא [k]ואונס [l]רחמנא פטריה דכתיב [2]ולנערה לא תעשה דבר וכי תימא ה"מ לענין קטלא אבל לענין נזקין חייב והתניא [m]נשברה כדו ולא סלקו נפל גמלו ולא העמידו ר"מ [n]מחייב בהזיקן וחכמים אומרים פטור

[a] חוזק הוא עצמו פטור: **קרקע עולם.** שאין לה בעלים: **הזיקתו.** וממונו של זה גרמא בעלמא עבד ליה ורב לטעמיה דאמר לקמן (דף נ:) בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו: **מבורו למדנו.** בפ"ק (דף ו.): **שור ולא אדם חמור ולא כלים.** והני מילי היכא דמת האדם דקרא במיתה משמעי דכתיב והמת יהיה לו אבל בנזק אדם חייב בעל הבור דקרא מכופר (ח) ממעטינן: **וכליס פטורין.** על נזקי כלים פטור בעל הבור דשבירתן זו היא מיתתן ומתניתין נמי מימיו בורו הוא הלכך כי חייב על נזקי הגוף חייבה ולא על הכלים: **ורב ה"מ.** דתקלתו למדנו מבורו: **דאפקרינהו.** כי בור דסבר רב בור שחייבה עליו תורה בהפקיר רשותו ובורו הוא דחייבתו: **אבל לא אפקרינהו ממונו הוא.** ומשבורו למדנו הלכך טיוף כלי ממונו דמזיק עבד אבל נזק הגוף קרקע עולם עבדה ושמואל סבר בהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו נמי משמעי קרא ופטר בו את הכלים הלכך מתני' אע"ג דלא אפקרינהו בורו הוי ומאי דקתני חייב בהיזק גופו קמיירי ולא בכליו ואע"ג דקרקע עולם עבדה ליה חייב דשמואל לטעמיה דאמר לקמן (דף נ:) בור שחייבה עליו תורה להבלו וכ"ש לחבטו ואע"ג דקרקע עולם אזקתיה: **נשברו.** בכלי הבור שייכא שבירה כגון עול וסולמנין. קריעה שייכא במרדעת של חמור: **הא למה זה דומה אדרבה.** תולה כתיבא בלא כתיבא: **אלא מה דומה לזה כו'.** דאם הוחקו בהם כליס אז נתקל בהן אדם ומת פטור: **ריש.** דקתני אבנו וסכינו דומין לבור: **קשיא לרב.** ס"ד אפי' בדלא אפקריה מיירי: **וסיפא.** דקתני אם הטיח אחר צלוחיתו באבן של זה חייב: **קשיא לשמואל.** דהשתא משמע דמשבורו למדנו: **בד"א.** דאבנו דומה לבור כשהפקירו: **לר' יהודה דמחייב על נזקי כליס בבור.** בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף נג.): **לא שנו.** דהטיח צלוחיתו באבן חייב: **אלא שנתקל באבן ונשוף.** הכלי באבן: **פטור.** דקרקע גרמה לו: **דלא כר' נתן.** דאמר לקמן (דף נג.) בשור שדחף את חבירו לבור כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי שור משתלם מבור האי דעבד ליה הזיקא: **במתכוין להורידה למטה מכתיפו.** ונתקל והוטחה בכותל חייב דנתקל פושע הוא: **אמר אביי מכלל.** דר"מ דמחמיר טפי מחייב: **אפי' נפשרה.** נימוחה הכל מעצמה על כתיפו דהוי אונס: **נפשרה.** נימוחה כדמתרגמינן (שמות טז) וחס השמש ונמס פשר: **אפילו אזנה בידו.** אפילו נפשרה מעצמה שלא נפלה מידו אלא נימוחה ונשאר האוזן בידו: פטור

[b] [לעיל ג: ו. לקמן לא: מח:], [c] לקמן נב., [d] רש"ל מ"ז, [e] [לעיל ה: וש"נ], [f] [לקמן נג.], [g] [נדרים כז.] ע"ז נד., [h] לקמן נו. לט: ב"מ פב:, [i] [ער' תוס' ב"מ קיח. ד"ה זמן], [j] [ד"ה וסבר], [k] [ד"ה ושמואל],

תורה אור השלם

1. וְכִי יִפְתֶּה אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: שמות כא לג
2. וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר אֵין לַנַּעַר חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה:

דברים כב כו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שור ולא וכו' מכופר ממעטיה הס"ד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ה"מ כו' אבל הפקיר רשותו ובורו. עיין לעיל דף ו ע"ח מוספות ד"ה מה לבור: **שם** ד"ה ונשוף כו' מודה הכא דפטור. עיין לקמן דף נ ע"ב תוספות ד"ה לשמואל:

מוסף רש"י

דכתיב ולנערה לא תעשה דבר. משום דלאוסה היא (נדרים כז.).

רבינו חננאל (המשך)

וכיוצא בו בקרקע ונחבט (האבן) [באבן] ונשבר חייב בעל האבן כי הוא בעל הבור, ודומה הקרקע הזה לשור שדחף את שור אחר לאבן שהוא בור, ואמרי' כמן כר' נתן. רבנן כי האי גוונא פטרי ליה לבעל הבור, דתניא שור שדחף את חבירו לבור בעל השור חייב בעל הבור פטור. ר' נתן אומ' זה משלם מחצה וזה משלם מחצה. ואסיק' לר' נתן תמן בעיקר פלוגתייהו כל היכא דליכא לאשתלומי מתורא משתלם מריה (דתורא) [דבירא] כוליה הזיקא. הילכך, כיון דקאמר ר' אלעזר חייב כמן כר' נתן, כיון דליכא לאשתלומי מן הקרקע משתלם כל הנזק מבעל האבן. וחלוקת ר' נתן ורבנן ופירוש טעמן בפ' שור שנגח את הפרה באחריתו. **וקיימ' לן** כשמואל דהיל' כוותיה בדיני, וכר' אלעזר אליבא דר' נתן. **פיס', ר' יהודה אומ' במתכוון חייב כו'.** דייקינן מדקתני ר' יהודה במתכוין חייב ואוקמ' רבה במתכוין להורידה למטה מכתיפו ונפלה ונשברה, מכלל דת"ק דהוא ר' מאיר, מחייב אפי' אוזנה בידו. ואמאי, אנוס הוא ואונס רחמנא

מסורת הש"ס

(ח) [לעיל ג: ו. לקמן לא: מח:], (ב) לקמן נב., (ג) רש"ל מ"ז, (ד) [לעיל ה: וש"נ], (ה) [לקמן נג.], (ו) [נדרים כז.] ע"ז נד., (ז) לקמן נו. לט: ב"מ פב:, (ח) [ער' תוס' ב"מ קיח. ד"ה זמן], (ט) [ד"ה וסבר], (י) [ד"ה ושמואל],

רבינו חננאל

לא שנו אלא שנטנפו כליו במים אבל הוא עצמו אם החזק פטור, מאי טעמ' קרקע עולם הזיקתו. אמ' ליה שמואל מכדי אבנו סכינו ומשאו שהזיקו מבור למדנו, ואלו כמו אבנו הן, בכולן אני קורא בהן ונפל שמה שור, שור ולא אדם חמור ולא כלים. והני מילי לעניין קטלא, אבל לנזקים אדם חייב נמי. **וכלים** פטורים דתניא למה זה דומה וכו'. ותרצינא מה דומה לזה מניח אבנו וצלוחיתו לרשו' הרב' והזיק בהן אחר חייב בנזקי אדם ופטור בנזקי צלוחיתו. **ומשני** רב היכא דאפקרינהו להני אבנו סכינו ומשאו פטור בנזקי כלים, אבל לא אפקרינהו ממוניה נינהו וכשורו הן חשובין שחייב בנזקי הכלים. **הילכך** לרב הני ממוניה נינהו וחייב בכלין, ושמואל כל תקלה ברשות הרבים בור חשיב ליה וחייב בנזקי אדם ופטור בנזקי כלים. **ואותבינן** עלייהו ונפל שמה שור או חמור, שור ולא אדם חמור ולא כלים, מכאן נפל לתוכו שור וכליו ונשברו, חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים. מה דומה לזה אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרב' והזיקו. לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב. הא מתניתא קשיא לתרויהו, והיא גופה קשיא רישא אסיפא, רישא קתני ופטור על הכלים וסיפא קתני הטיח צלוחיתו חייב. רב מתרץ לטעמיה, חייב על הבהמה ופטור על הכלין בד"א כשהפקירן, אבל לא הפקירן אפי' בכלים חייב דממוניה נינהו, הטיח צלוחיתו באבן חייב בעל האבן. שמואל מתרץ לטעמיה, חייב על הבהמה (ופטור על הבהמה) ופטור על הכלין, כבור נינהו לפיכך פטור בכלים. ולר' יהודה דמחייב אניזקי כלים בבור, הטיח צלוחיתו באבן חייב בעל האבן. חלוקת ר' יהודה ורבנן בסוף פרק שור שנגח את הפרה. **אמר ר' אלעזר לא שנו כו'.** איכא דאמרי אמר ר' אלעזר לא תימ' נתקל באבן הוא אבל ניתקל בקרקע ונישף באבן פטור, אלא אפילו נתקל בקרקע ונישף באבן חייב, כמן כר' נתן. פי' כיון לדברי הכל אבנו (אבנו) כשהפקירו בור הוא, אמר ר' אלעז' נתקל שור